

سرشناسه: طبیبی، ناهید، ۱۳۴۳-
 عنوان و نام پدیدآور: حجاب پژوهشی تاریخ بنیاد در ترازوی نقد/ ناهید طبیبی.
 مشخصات نشر: قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۴ = ۱۴۴۷ ق.
 مشخصات ظاهری: ۵۲۸ ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۵-۴۰۰-۳
 موضوع: حجاب -- جنبه های مذهبی - اسلام / حجاب -- ایران -- نمونه پژوهی
 شناسه افزوده: جامعة المصطفی ﷺ العالمية. مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
 رده بندی کنگره: BP۲۳۰/۱۷
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۶۳۶
 شماره کتابشناسی ملی: ۱۰۰۱۲۷۶۸
 این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

BP1653

حجاب پژوهی تاریخ بنیاد در ترازوی نقد

مؤلف: ناهید طبیبی

چاپ اول: ۱۴۰۴ / ش / ۱۴۴۷ ق

ناشر: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ شمارگان: ۵۰۰ قیمت:

مراکز پخش

* ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸

تلفن: ۰۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ / ۰۲۵ ۳۷۸۳۹۳۰۹ +۹۸

* ایران، قم، بلوار امین، سه راه سالاریه

تلفن: ۰۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶ +۹۸

pub_almustafa

pub-almustafa.ir

با سپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند

* مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری

* مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت

* ناظر چاپ: ایوب جمالی

* ناظر فنی: سید محمد رضا جعفری

۲۵۳

این اثر با حمایت

«دبیرخانه حمایت از پژوهش های مورد نیاز نظام اسلامی»
 معاونت پژوهش حوزه های علمیه چاپ شده است.

حجاب پژوهی تاریخ بنیاد در ترازوی نقد

ناهید طیبی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری علیه‌السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش‌پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه‌چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی و پژوهشی، در گرو نظام منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد.

«جامعه المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمیه» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون آموزشی و پژوهشی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

چکیده

تحولات اجتماعی با محوریت حجاب زنان در جوامع اسلامی و مطالعات درون دینی و برون دینی، نمایانگر مسأله‌بودگی حجاب در طول تاریخ اسلام بوده است. ثمره مطالعات معاصر، به دست آمدن یافته‌های جدید فقهی تاریخ‌بنیاد در مسأله حجاب است که به دلیل جریان‌سازی اجتماعی نیازمند نقد و بررسی است. تحقیق حاضر پس از بررسی و تحلیل آثار مکتوب و جریان‌های متفاوت در حوزه مطالعات شیعی متمرکز بر حجاب با بهره‌مندی از قرآن، روایات، گزارش‌های تاریخی و سیره اهل بیت علیهم‌السلام به نقد این یافته‌های فقهی تاریخ‌بنیاد می‌پردازد. بازه زمانی تحقیق، سده اخیر است که به سبب رخداد‌های حجاب محور با عنوان «دوران معاصر» تعریف می‌شود. بر اساس دستاورد این پژوهش، مطالعات زنان و به‌ویژه مطالعات حجاب‌پژوهان شیعی در سده اخیر با رویکرد اخلاقی و علمی آغاز شده و در دو دهه اخیر در سطح گسترده با رویکرد تاریخی ادامه یافت و یافته‌های جدید فقهی مانند ضروری نبودن حکم حجاب و حجاب حداقلی مستند به داده‌های تاریخی مرتبط با پوشش در عصر جاهلی و عصر نزول شد. ارزیابی بیرونی گزارش‌ها اعم از نقد سند و اثبات اصل صدور به گونه‌ای که موثوق الصدور باشد و ارزیابی درونی با عرضه مضامین روایات و گزارش‌ها به قرآن، دیگر روایات و سیره پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ائمه علیهم‌السلام، عقل، عدم مخالفت با شواهد تاریخی و مبانی کلامی مورد اطمینان، عدم تعارض با یافته‌های علمی زبان‌شناسی و عدم خودستیزی (تناقض درونی) در صدر و ذیل روایت یا

گزارش از ملاک‌های نقد حاضر است. در نقد روشی می‌توان به عدم توجه به ارزیابی سندی و دلالی روایات و مصدریابی اصولی گزارش‌ها و احادیث، برخورد گزینشی با روایات و عدم توجه به روایات متعارض و علاج آنان جهت اثبات مدعا، ترجمه غیرتخصصی، عدم استفاده از روش نقد تاریخی و کاربست داده‌های تاریخی به جای شواهد اشاره نمود. به لحاظ محتوا وجود گزارش‌های تاریخی معتبر ناقض ادعاها و همچنین دلایل قرآنی و روایی بر اثبات نقطه مخالف ادعاها از موارد نقد به شمار می‌رود.

فهرست

مقدمه	۱۹
فصل اول: کلیات و مفاهیم	۲۱
کلیات	۲۱
تبیین موضوع تحقیق	۲۱
فرضیه های تحقیق	۲۳
ضرورت و اهداف تحقیق	۲۴
پیش فرض ها	۲۶
۱. پوشیدگی؛ ضرورت فطری و طبیعی بشر	۲۶
۲. حجاب، ضرورت شرعی و اجتماعی زنان	۲۶
۳. ارتباط معنادار تشریع حجاب و مصالح فردی و اجتماعی	۲۷
۴. مکتب اهل بیت علیهم السلام ، مهم ترین تراز در سنجش ایده های حجاب محور	۲۷
ملاک های نقد	۲۷
ملاک های ارزیابی بیرونی	۲۷
ملاک های ارزیابی درونی	۲۸
بررسی منابع	۲۹
۱. سیر تحولات حجاب پژوهی در ایران معاصر	۳۰
الف) منابع حجاب محور پیش از انقلاب اسلامی ایران	۳۰
ب) حجاب پژوهی پس از انقلاب اسلامی تا سال ۱۳۹۸ شمسی	۴۵
۲. منابع تحقیق	۴۵

۱. کتابشناسی های حجاب ۴۶
۲. منابع عمومی حجاب ۴۷
۳. منابع اختصاصی حجاب ۵۱
- پیشینه تحقیق ۵۶
- الف) پیشینه صرفاً تاریخی ۵۶
۱. مقاله ۵۶
۲. پایان نامه ۶۰
۳. کتاب ۶۱
- ب) پیشینه های صرفاً فقهی ۶۲
۱. مقاله ۶۲
۲. پایان نامه ۶۵
۳. کتاب ۶۶
- ج) پیشینه فقهی - تاریخی ۶۹
۱. مقاله ۷۰
۲. پایان نامه ۷۱
۳. کتاب ۷۲
- مفهوم شناسی ۷۵
۱. حجاب شرعی ۷۵
- ترابط معنایی حجاب و عفاف ۸۰
- پیشینه حجاب در ایران تا قبل از دوره معاصر ۸۲
۲. دوران معاصر ۸۶
۳. یافته های فقهی ۸۷
۴. تاریخ بنیاد ۸۸
- مروری بر مطالعات شیعی با محوریت مسأله حجاب ۸۹
۱. مسأله حجاب و دیدگاه ها از قرن چهارم تا دوره معاصر ۸۹
۲. گذری بر مطالعات حجاب محور در جهان اسلام در سده اخیر ۹۶
۳. مطالعات شیعی حجاب محور در جهان اسلام ۱۰۱
۴. سیر تاریخی تحولات اجتماعی حجاب محور در ایران معاصر ۱۰۹

۱۰۹. کشف حجاب در عصر پهلوی اول
۱۱۳. رفع کشف حجاب و ایجاد زمینه فرهنگی کشف حجاب در زمان پهلوی دوم
۱۱۶. حجاب اجباری (قانونی) و الزام حکومتی پس از انقلاب اسلامی
۱۱۸. کشف حجاب‌های غیرسازمانی در دو دهه اخیر
- فصل دوم: رویکردها و دیدگاه‌های حجاب‌پژوهی در ایران معاصر (۱۳۰۰-۱۳۹۸) ۱۱۹
- انواع رویکردهای حجاب‌محور ۱۱۹
۱. رویکرد علمی ۱۱۹
۲. رویکرد تاریخی ۱۲۰
۳. رویکرد کاملاً فقهی ۱۲۰
۴. رویکرد اخلاق‌مدارانه به حجاب ۱۲۲
- طیف‌بندی دیدگاه‌ها با محوریت حجاب در ایران معاصر ۱۲۵
۱. دیدگاه‌های سنتی ۱۲۷
- الف) قائلان به لزوم خانه‌نشینی زنان و عدم جواز پیدایی وجه و کفین ۱۲۷
- ب) قائلان به عدم وجوب خانه‌نشینی زنان و جواز پیدایی وجه و کفین ۱۲۸
۲. دیدگاه‌های روشنفکری دینی ۱۳۳
۳. دیدگاه‌های نواندیشانه ۱۳۷
- الف) نواندیشی و حجاب پیشانقلاب ۱۳۷
- ب) نواندیشی و بازنگری حجاب در پسانقلاب ۱۴۰
- ج) بازنگری در حکم حجاب و آثار فقهی تاریخ‌بنیاد ۱۴۶
- فصل سوم: طیف‌بندی مبانی مطالعات حجاب‌پژوهی در ایران معاصر ۱۵۳
- مبانی عمومی مطالعات معاصر حجاب‌محور ۱۵۵
۱. تبیین عقلانیت و تعبد ۱۵۵
۲. تقدم عقل بشری بر شرع در فهم فقهی ۱۶۰
- الف) شریعت عقلانی ۱۶۰
- ب) شریعت زمینی ۱۶۲
۳. عصری و عرفی بودن احکام دین (وابستگی احکام دین به زمانه خود) ۱۶۳
۴. تعارض اسلام سنتی و اندیشه حقوق بشر ۱۷۱

۵. لزوم جایگزینی اخلاقی‌گری به جای فقهی‌نگری در دین _____ ۱۷۴
- مبانی اختصاصی مطالعات حجاب پژوهی _____ ۱۷۵
۱. تحدید و مانعیت حجاب _____ ۱۷۵
۲. گسست حجاب از شریعت (حجاب عرفی و اعتباری) _____ ۱۷۷
۳. تبدیل ماهیت حکم حجاب در طول تاریخ _____ ۱۸۱
- الف) تبدیل حکم فقهی شخصی به امر هویتی اجتماعی و عمومی _____ ۱۸۱
- ب) تبدیل حکم فقهی غیرالزامی به حکم فقهی الزامی _____ ۱۸۴
- اول: توسعه ابعاد حجاب شرعی در عصر حاضر _____ ۱۸۴
- دوم: عدم تلقی بی‌حجابی به عنوان منکر و موجد مفسده _____ ۱۸۵
- سوم: عدم تلازم حجاب شرعی و عفاف زن _____ ۱۸۶
- چهارم: تلازم فقهی احکام «پوشش در نماز» با «پوشش در برابر نامحرم» _____ ۱۸۷
- ج) تبدیل حکم تاریخی غیر فقهی به فقهی _____ ۱۸۸
- فصل چهارم: گونه‌شناسی یافته‌های فقهی شیعی تاریخ‌بنیاد در مسأله حجاب _____ ۱۹۳**
- یافته‌های فقهی تاریخ‌بنیاد ناظر به «ضرورت حجاب» _____ ۱۹۳
۱. حجاب؛ ضروری دین _____ ۱۹۴
۲. حجاب؛ حکم و دستوری فقهی نه ضرورت فقهی _____ ۱۹۶
- یافته‌های ناظر به «حکم پوشش موی سر» _____ ۱۹۸
۱. تنزل حکم پوشش موی سر از وجوب به استحباب _____ ۱۹۹
۲. تفاوت «وجوب پوشش سر» و «وجوب پوشش مو» _____ ۲۰۱
۳. عدم ملازمه پوشش سر در نماز و در برابر نامحرم _____ ۲۰۴
۴. تسری حکم استثنائات پوشش موی سر به موارد عموم _____ ۲۰۶
- الف) استحباب پیدایی موی دختر در برابر خواستگار و تسری به همه افراد واجد شرایط ازدواج _____ ۲۰۶
- ب) جواز پیدایی موی سر زنان اعراض‌کننده از حجاب _____ ۲۰۷
- ج) تسری حکم پیدایی موی سر «قواعد» به دختران ناامید از ازدواج _____ ۲۰۸
۵. تبدیل پوشش حداقلی موی سر به پوشش حداکثری از قرن هشتم _____ ۲۰۸
- یافته‌های ناظر به حجاب اجباری در ایران _____ ۲۱۰
۱. عدم جواز دخالت حکومت در حجاب؛ اعتراض به حجاب اجباری _____ ۲۱۱

۲. عدم جواز تعیین مجازات در حقوق اسلامی به تبع عصر نزول _____ ۲۱۳
۳. عدم جواز اجبار پوشش زنان کافر در سرزمین‌های اسلامی (حجاب توریست‌ها) _____ ۲۱۵
- فصل پنجم: مستندات تاریخی یافته‌های فقهی تاریخ‌بنیاد در مسأله حجاب _____ ۲۱۹**
 - مستندات تاریخی مبتنی بر پوشش زنان در عصر جاهلی _____ ۲۱۹
 ۱. برهنگی زنان در عصر جاهلی _____ ۲۱۹
 ۲. نادوختگی لباس در عصر جاهلی _____ ۲۲۱
 ۳. غیر عقیف بودن مردم در عصر جاهلی _____ ۲۲۳
 ۴. فقر مردم و عدم وجود در و سرویس بهداشتی در خانه‌های عصر جاهلی _____ ۲۲۴
- مستندات تاریخی ناظر به حجاب حداقلی در عصر نزول _____ ۲۲۴
۱. استدلال به مسأله نبودگی حجاب در صدر اسلام _____ ۲۲۴
۲. استدلال به تصور نادرست از حجاب حداکثری زنان شاخص در عصر پیامبر ﷺ _____ ۲۲۷
- الف) استدلال بر بی‌حجابی همسران پیامبر ﷺ _____ ۲۲۷
- بی‌حجابی حضرت خدیجه رضی الله عنها و ماریه قبطیه _____ ۲۲۷
- استدلال بر بی‌حجابی ام سلمه _____ ۲۲۸
- پیدایی ساق پای عایشه در نبرد احد _____ ۲۲۹
- ب) استدلال به حجاب حداقلی حضرت فاطمه رضی الله عنها _____ ۲۲۹
- تعبیر «لائت خمارها» پس از غضب فدک _____ ۲۳۰
- استدلال بر نداشتن لباس فاطمه رضی الله عنها _____ ۲۳۰
- تصمیم فاطمه رضی الله عنها بر کشف و پریشانی موی سر _____ ۲۳۱
- استدلال بر بی‌حجابی فاطمه رضی الله عنها به دلیل مخاطب آیات حجاب بودن _____ ۲۳۲
۳. حجاب حداقلی زنان عصر حضور ائمه علیهم السلام _____ ۲۳۳
- الف) حجاب حداقلی حضرت زینب رضی الله عنها _____ ۲۳۳
- سربرهنگی زینب رضی الله عنها در شب عاشورا _____ ۲۳۳
- سخنرانی زینب رضی الله عنها با موی آشفته برای تحریض یاران امام به دفاع _____ ۲۳۴
- ب) خواهر و خواهرزاده امام صادق علیه السلام _____ ۲۳۴
- ج) آرایش موی سکینه بنت الحسین و رفتار عمر بن عبدالعزیز _____ ۲۳۵
- د) بی‌حجابی مادران ائمه علیهم السلام مبتنی بر عدم پوشش سر کنیزان _____ ۲۳۶
- ه) سر برهنگی زنان در سوگواری امامان علیهم السلام _____ ۲۳۷

- مستندات ناظر به فهم متفاوت از واژه‌های قرآنی _____ ۲۳۷
۱. ادنای جلباب؛ حکم فقهی الزامی یا تاریخی مختص عصر نزول _____ ۲۳۸
- الف) من تبعیضیه در آیه جلباب _____ ۲۴۱
- ب) «ذلک» در آیه جلباب اشاره به علت نه حکمت _____ ۲۴۲
۲. زمینه‌های تاریخی «عَصِي بَصَر» مؤید ترک نگاه به عورت _____ ۲۴۴
۳. ضَرْب خمار؛ حکم فقهی الزامی یا توصیه‌ای اختصاصی به زنان عصر نزول _____ ۲۴۴
- الف) خِمار؛ پوشش مرسوم سر زنان در عصر نزول _____ ۲۴۵
- ب) خمار؛ هر نوع پوشاک و ساتر پایین تنه _____ ۲۴۶
۴. حفظ فَرَج به معنای شکاف دامن _____ ۲۴۹
۵. مفهوم و مصادیق زینت ظاهری در «إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا» _____ ۲۵۱
۶. مفهوم، مصداق و میزان پوشش زنان «قواعد» _____ ۲۵۵
- مستندات تاریخی ناظر به روایات حجاب _____ ۲۵۷
۱. استناد به روایت «الْبِسَاءُ عَنِّي وَعَوْرَةٌ» به عنوان مستند حجاب شرعی _____ ۲۵۷
۲. روایات ناظر بر استثنا حجاب زنان روستایی _____ ۲۵۸
۳. تناقض روایات در معنای خمار _____ ۲۵۹
۴. استناد به روایت «جواز خواندن نماز بدون پوشش سر» _____ ۲۵۹
۵. استناد به روایات «وجه و ذراعان» و جواز پوشیدن لباس آستین کوتاه برای زنان _____ ۲۶۰
- فصل ششم: نقد مبانی و روش‌های مطالعات فقهی شیعی تاریخ بنیاد در مسأله حجاب _____ ۲۶۳
- اشاره _____ ۲۶۳
- نقد مبانی مطالعات حجاب پژوهی بر اساس فقه شیعه _____ ۲۶۴
۱. نقد مانعیت حجاب؛ مانع آزادی، جهانی شدن، پیشرفت و حضور اجتماعی _____ ۲۶۵
- الف) نقد تباین حجاب با آزادی زنان و حضور اجتماعی _____ ۲۶۵
- ب) نقد مانعیت حجاب از پیشرفت علمی زنان و جهانی شدن _____ ۲۶۸
۲. نقد شرعی نبودن حجاب (گسست حجاب از شریعت) _____ ۲۷۲
- الف) نقد عدم وجود نصّ بر وجوب حجاب _____ ۲۷۲
- ب) رابطه عرفی انگاری حجاب و تاریخ‌مندی آیات و روایات _____ ۲۷۵
۳. نقد تبدیل ماهیت حکم حجاب در طول تاریخ _____ ۲۷۷
- الف) نقد تبدیل حکم فقهی شخصی به امر هویتی اجتماعی و عمومی _____ ۲۷۷

- ب) نقد تبدیل حکم فقهی غیر الزامی به حکم فقهی الزامی ۲۷۹
- اول: نقد توسعه ابعاد حجاب شرعی در عصر حاضر ۲۸۰
- دوم: نقد «معروف نبودن» حجاب در شبکه «امربه معروف و نهی ازمنکر» ۲۸۵
- سوم: نقد عدم تلازم حجاب و عفت (تفکیک عفاف از حجاب) ۲۸۷
- چهارم: نقد تلازم فقهی احکام «پوشش در نماز» با «پوشش در برابر نامحرم» ۲۸۹
- ج) نقد تبدیل حکم تاریخی غیرفقهی حجاب به حکم فقهی ۲۹۱
- نقد روشی مطالعات فقهی شیعی تاریخ بنیاد در حجاب پژوهی معاصر ۲۹۳
۱. نقدهای عمومی به روش های تحقیق صاحبان یافته های فقهی تاریخ بنیاد ۲۹۳
- الف) شتابزدگی در بیان آرا ۲۹۳
- ب) ابتلا به «تاریخی زدگی» و استناد افراط گرایانه در استدلال ها ۲۹۵
- اول: ادعای عدم وجوب پوشش ساق و ران پا بر اساس یک گزارش تاریخی ۲۹۶
- دوم: جواز عدم پوشش ساعد و آرنج بر اساس گزارش های تاریخی ۲۹۷
- سوم: اثبات برهنگی حداکثری کنیزان بر اساس یک گزارش تاریخی ۲۹۸
- ج) آمیختگی مباحث ۲۹۹
۲. نقدهای تخصصی روش های تحقیق و تحلیل صاحبان یافته های فقهی تاریخ بنیاد ۳۰۰
- الف) ضعف در حدیث پژوهی و سنجه های اعتبار روایات ۳۰۰
- اول: استفاده از قلب و شعور به عنوان روشی برای اعتبار سنجی روایات ۳۰۰
- دوم: تلقی عدم تواتر روایات حجاب به عنوان نقطه ضعف ۳۰۱
- سوم: استناد به نظر رجال یون اهل سنت در سنجش راویان شیعه ۳۰۲
- چهارم: اشکال در وجه جمع در روایات متعارض ۳۰۳
- پنجم: عدم تفکیک حقیقت و مجاز در متن پژوهی احادیث ۳۰۴
- ب) ضعف در روش علمی پژوهش های تاریخی ۳۰۵
- اول: استناد به داده های تاریخی به جای شواهد تاریخی ۳۰۵
- دوم: استناد به تحلیل های تاریخی علمای اهل سنت ۳۰۶
- سوم: نقص در تطوّرشناسی تاریخی مباحث ۳۰۷
- چهارم: استدلال به مواد تاریخی بدون ارجاعات ۳۰۸
- ج) ترجمه آیات مبتنی بر نظر شخصی ۳۰۹
- اول: ترجمه آیه ۳۱ سوره نور ۳۰۹

- دوم: ترجمه آیه ۶۰ سوره نور مشهور به «قواعد» _____ ۳۱۳
- سوم: ترجمه آیه ۲۶ سوره اعراف _____ ۳۱۵
- چهارم: ترجمه آیه ۵۹ سوره احزاب مشهور به جلباب _____ ۳۱۷
- (د) عدم التفات به معنانشناسی تاریخی واژه‌ها و اصطلاحات در متن پژوهی _____ ۳۱۹
- فصل هفتم: نقد مستندات تاریخی یافته‌های فقهی شیعی تاریخ بنیاد در مطالعات معاصر** _____ ۳۲۳
- نقد مستندات ناظر به حجاب زنان در عصر جاهلی _____ ۳۲۳
۱. نقد مستندات تاریخی ناظر بر فرهنگ برهنگی در عصر جاهلی _____ ۳۲۳
- الف) عدم توجه به نظام قبیلگی در شبه جزیره عربی _____ ۳۲۳
- ب) بی‌توجهی به گزارش‌های معماری خانه‌ها در عصر جاهلی و عصر نزول قرآن _____ ۳۳۵
۲. نقد مستندات ناظر به مسأله نادرختگی لباس و فقر عرب جاهلی _____ ۳۴۰
۱. نقد نادرختگی لباس در شبه جزیره عربی _____ ۳۴۰
۲. نقد فقر عمومی مردم جاهلی _____ ۳۴۴
- نقد مستندات تاریخی ناظر به حجاب حداقلی در عصر نزول _____ ۳۴۶
۱. نقد تاریخی نظریه «مسأله نبودگی حجاب» در عصر نزول قرآن _____ ۳۴۶
- الف) تأثیر پوشش زنان در رخداد‌های صدر اسلام _____ ۳۴۸
- اول: پوشش زنان و وقوع نبرد بنی قینقاع _____ ۳۴۸
- دوم: نقض مفاد صلحنامه با ناپوشیدگی زنان در طواف _____ ۳۴۹
- ب) افکار عمومی و ناهنجاری عدم حجاب _____ ۳۵۰
- ج) گزارش‌های مبنی بر تغییر پوشش زنان پس از نزول آیات حجاب _____ ۳۵۳
- اول: گزارش عایشه از تغییر حجاب زنان انصار بعد از نزول آیه حجاب (۳۰ و ۳۱ نور) _____ ۳۵۳
- دوم: تذکر برای تغییر پوشش پس از نزول آیات حجاب _____ ۳۵۶
۲. نقد ادعای عدم برخورد پیامبر ﷺ و ائمه علیهم‌السلام با بدحجابی و بی‌حجابی _____ ۳۵۶
- الف) برخوردهای ایجابی با بدحجابی در سیره پیامبر ﷺ و امام علی علیه‌السلام _____ ۳۵۸
- اول: امر به پوشش _____ ۳۵۸
- دوم: برخوردهای ناصحانه و دعا برای زنان باحجاب _____ ۳۵۹
- ب) برخوردهای سلبی با بدحجابی در سیره پیامبر ﷺ و امام علی علیه‌السلام _____ ۳۶۳
- اول: روی گرداندن پیامبر ﷺ از برادرزاده عایشه به سبب پوشش نازک _____ ۳۶۳
- دوم: نهی و اعتراض امام علی علیه‌السلام از هتک پوشش زنان در نبرد جمل _____ ۳۶۶

- نقد مستندات تاریخی ناظر به حجاب زنان شاخص در عصر نزول قرآن ۳۶۸
۱. نقد استدلال بی حجابی همسران پیامبر ﷺ و حضرت زهرا ﷺ ۳۶۸
- الف) نقد بی حجابی حضرت خدیجه ﷺ ۳۶۸
- ب) نقد بی حجابی ماریه قبطیه ۳۷۱
- ج) نقد بی حجابی ام سلمه ۳۷۲
- د) کم حجابی عایشه در نبرد اُحد ۳۷۵
۲. نقد حجاب حداقلی حضرت زهرا ﷺ ۳۷۶
- الف) نقد تهدید فاطمه ﷺ به پریشان کردن موی ۳۷۷
- ب) نقد عدم پوشش موی سر و گوش‌های فاطمه ﷺ ۳۷۸
- ج) نقد نداشتن جامه برای پوشش بدن ۳۸۰
- د) نقد و ردّیابی روایت سلمان و پوشش حضرت زهرا ﷺ ۳۸۰
- ه) نقد پیچیدن خمار به دور سر (لاثت خمارها) ۳۸۵
- و) نقد بی حجابی فاطمه ﷺ در برابر غلام ۳۸۶
۳. حجاب حداقلی زنان عصر حضور ائمه ﷺ ۳۸۷
- الف) نقد سر برهنگی حضرت زینب ﷺ ۳۸۷
- ب) نقد توصیه امام صادق ﷺ به سربرهنه کردن خواهر امام ﷺ هنگام دعا ۳۹۲
- ج) نقد آرایش موی سکینه بنت الحسین و رفتار عمر بن عبدالعزیز ۳۹۳
- د) نقد سر برهنگی زنان در سوگواری امامان ﷺ ۳۹۵
- ه) نقد بی حجابی مادران ائمه ﷺ مبتنی بر عدم پوشش سر کنیزان ۳۹۶
- فصل هشتم: نقد استدلال‌های تاریخی ناظر به آیات و روایات حجاب ۴۰۱
- نقد استدلال‌های ناظر به حجاب در آیات ۴۰۱
۱. نقد عدم دلالت آیات حجاب بر حجاب به معنای فقهی رایج (پوشش مو) ۴۰۱
۲. نقد یافته‌های ناظر به برداشت متفاوت از واژه‌های قرآنی حجاب ۴۰۳
- الف) مفهوم ادناء جلباب ۴۰۳
- ب) مفهوم واژه ثیاب در «أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ» ۴۱۰
- ج) نقد تعریف خمار به ساتر پایین تنه ۴۱۱
- د) نقد مفهوم قواعد ۴۱۳
- نقد مستندات فقهی تاریخ‌بنیاد ناظر به روایات حجاب ۴۱۵

۱. نقد استناد به روایت «الْبِسَاءُ عَمَّ وَعَوْرَةٌ» ۴۱۶
- الف) مفهوم عَمَّ (عَمَّی) و عَوْرَةٌ ۴۱۷
- ب) رد پای حدیث «الْبِسَاءُ عَمَّ وَعَوْرَةٌ» در منابع شیعی و اهل سنت ۴۲۲
- جدول شماره ۱: تغییر و تحول روایت «المرأه عوره» در منابع شیعی تا قرن پنجم ۴۲۴
- ج) نقد متن روایت ۴۳۱
- اول: تعارض با قرآن و فرهنگ قرآنی ۴۳۱
- دوم: تعارض با سخن و سیره نبوی و سیره اهل بیت (علیهم السلام) ۴۳۳
- سوم: تعارض روایت با مسلمات علمی ۴۳۴
- د) بررسی خاستگاه روایت ۴۳۶
- اول: واردات فرهنگی از ایران به شبه جزیره عربی ۴۳۶
- دوم: فرهنگ بصره و کوفه زمینه ساز جعل احادیث مذمت زنان ۴۳۷
- سوم: عبارت «المرأه عوره» ضرب المثلی در شبه جزیره عربی ۴۳۹
- نقد روایت استثنای حجاب زنان روستایی ۴۴۲
- نقد تناقض روایات مشتمل بر معنای خمار ۴۴۴
- نقد استناد روایات «جواز خواندن نماز بدون پوشش سر» به عنوان عادت تاریخی ۴۴۸
- نقد استناد به روایت «وجه و ذراعان» و جواز پوشیدن لباس آستین کوتاه برای زنان ۴۵۱
- فصل نهم: بررسی تاریخی مسأله حجاب در قرآن و تاریخ تا پایان عصر حضور ائمه (علیهم السلام) ۴۵۵
- بررسی تاریخی آیات حجاب بر اساس ترتیب تاریخی نزول قرآن ۴۵۵
۱. گذری بر ترتیب تاریخی نزول سوره های قرآن ۴۵۵
۲. مراحل شکل گیری حکم حجاب بر اساس ترتیب تاریخی سوره ها ۴۵۶
- الف) بیان نیاز فطری انسان به پوشیدگی ۴۵۶
- ب) ابزار تهیه پوشش و زینت ۴۵۷
- ج) کارکرد طبیعی پوشش؛ محافظت از گرما و سرما ۴۵۷
- د) تعیین و تبیین حجاب اختصاصی گروه خاص قبل از تشریع حجاب عمومی ۴۵۸
- ه) انطباق خصائص زنان بهشتی با تعریف مردم عصر نزول از زن برتر ۴۶۰
- و) تشریع حجاب عمومی ۴۶۱
۳. نظام واره سوره نور، حسن ختام آیات حجاب ۴۶۱
- بررسی تاریخی حجاب تا پایان عصر حضور ائمه (علیهم السلام) ۴۶۳

۱. گزارش‌های مربوط به حجاب حضرت زهرا علیها السلام و حضرت زینب علیها السلام ۴۶۴
۲. پرده‌نشینی زنان منتسب به ائمه علیهم السلام منحصر به مجالس عزاداری امام حسین علیه السلام ۴۶۵
۳. روایات تاریخی لزوم پوشش موی سر زنان در عصر حضور ائمه علیهم السلام ۴۶۸
- یافته‌ها و نتایج ۴۷۱
- توصیه‌ها ۴۷۵
- کتاب‌نامه ۴۷۷
- پیوست‌ها ۵۰۹
- الف) ترتیب تاریخی نزول سور قرآن ۵۰۹
- ب) جداول ۵۱۵

مقدمه

بررسی جایگاه زنان و مباحث مرتبط با آنان در مکاتب و ادیان از مباحث محوری و بخشی از جهان بینی مکتب یا صاحبان نظام اندیشه‌ای به شمار می‌رود. مبحث پوشش زنان در طول تاریخ بشر از دیرباز مورد توجه بوده و با مطالعه تاریخ تمدن و تاریخ اجتماعی می‌توان به اهمیت، ابعاد و حدود پوشیدگی زنان در ادوار تاریخی گوناگون پی برد. در این میان، مباحث فقهی حجاب زنان از جمله مسائلی است که با رویکردهای گوناگون واکاوی می‌شود و از جمله رویکردهای حجاب پژوهان معاصر، رویکرد تاریخی به مباحث فقهی حجاب در دو دهه اخیر است که محقق با داده‌های تاریخی به بازپژوهی احکام شرعی و گزاره‌های فقهی می‌پردازد و ثمره این پژوهش‌ها به ردّ، اثبات و یا تغییر و بازنگری احکام فقهی می‌انجامد. به یقین یافته‌های فقهی در پژوهش‌های فقهی تاریخ‌بنیاد در مسأله حجاب نیازمند نقد روشمند با رویکرد تاریخی و بهره‌مندی از واحدهای اطلاعاتی تاریخی معتبر و متکی به منابع متقدم و برگرفته از فقه شیعی و مکتب اهل بیت علیهم‌السلام است و ضرورت این تحقیق در عصر حاضر با توجه به ایجاد جریان‌های اجتماعی و علمی مقابل حجاب شرعی و حجاب قانونی از یک سو و جریان‌های موافق از دیگر سوی دوچندان است. تحقیق حاضر با هدف ارائه تصویری علمی و قابل دفاع از حجاب شرعی نشست‌گرفته از مکتب اهل بیت علیهم‌السلام و ایجاد زمینه برای مقابله با جریان‌های انحرافی مقابل حجاب همچنین زدودن ابهامات و پیرایه‌های غیر مستند و غیرمعقول از مبحث حجاب شرعی و

پیشگیری از وقوع رخداد‌های ضد حجاب شرعی و جریان‌های افراطی و تفریطی در مسأله حجاب، به نقد یافته‌های فقهی تاریخ بنیاد می‌پردازد. از زاویه‌ای دیگر این تحقیق، تلاشی است برای نشان دادن جریان‌های مؤثر در شکل‌گیری یافته‌های جدید در مسأله حجاب در ایران معاصر با استفاده از آثار مکتوب صاحب‌نظران جریان‌های متفاوت در حوزه مطالعات زنان با محوریت حجاب و پس از شناخت جریان‌ها به نقد یافته‌های فقهی تاریخ بنیاد مسأله حجاب در مطالعات معاصر زنان پرداخته و با بهره‌مندی از روایات و سیره اهل بیت علیهم‌السلام در صدد نقد مبنایی، روشی و محتوایی یافته‌ها خواهد بود.